

AMİSOS / AMISOS

Cilt/Volume 4, Sayı/Issue 7 (Aralık/December 2019), ss./pp. 298-310

ISSN: 2587-2222 / e-ISSN: 2587-2230

Çeviri / Translation

Geliş Tarihi/Received: 14. 11. 2019

Kabul Tarihi/Accepted: 20. 12. 2019

RHOMA KA'NIN 69. K TABI ÖZET 'N N ÇEV R S

A TRANSLATION OF RHOMAİKA'S EPITOME OF BOOK 69

Ahmet AK AR*

Öz

Cassius Dio Cocceianus, MS 163/164 yılında Bithynia-Pontos Eyaleti'nin kentlerinden olan Nikaia'da doğdu. Babası Roma *senatus* sınıfına girmiş ve Kilikia, Dalmatia ve Lykia-Pamphylia eyaletlerinde valilik yapmıştır. Cassius Dio, babasının yolunu takip ederek quaestor, praetor ve consul olarak Roma imparatorluğunda devlet hizmetlerinde bulunmuştur. Severuslar çağında imparatorların consiliumlarında bulunmuş olan Dio, zamanının saygın senatörlerinden biri olmuştur.

Cassius Dio, Aeneas'ın talya'ya gelinden MS 229 yılına kadarki olayları anlatan ve 80 kitaptan oluşan bir Roma Tarihi yazmıştır. Onun tarih yazmaya karar vermesi rüyasında tanrıların emretmesiyle olmuştur. Bu sebeple hayatının on yılını kaynak toplamaya ve sonraki on iki yılını da topladığı kaynakları de erlendirme ve yazmaya adanmıştır. Dio, eserini içinde bulunduğu sınıfın dili olan Latince değil, Polybios'u takip ederek Yunanca kaleme almıştır. Yazma üslubu olarak Yunan tarih yazıcılığına yeni bir boyut getiren Thukydides'i benimsemiştir. Dio'nun imparatorluk dönemini kaleme alırken kitaplarını imparatorların iktidar yıllarına bölmesi onun bazı ara tirmacılar tarafından son annal yazarı olarak kabul edilmesine sebep olmuştur.

Cassius Dio'nun yazdığı Rhomaika'nın bazı kitapları tam olarak korunmuş, bazıları da fragmanlar halinde günümüze kadar ulaşmıştır. Tam olarak veya

* Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye.

E-posta: ahmet.aksar@omu.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-2345-6789>

fragmanlar halinde korunanların dışında Rhomaika, Ksiphilinus ve Zonaras'ın çıkardığı özetlerden tamamlanmaktadır. Çalışmamızda çevirisini vereceğimiz 69. kitap da Ksiphilinus'un çıkardığı özetten günümüze gelebilmiştir. Çeviride Loeb serisinin Dio's Roman History metni esas alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cassius Dio, Rhomaika, Roma Tarihi, Roma İmparatorluğu, Hadrianus

Abstract

Cassius Dio Cocceianus was born in Nicaea, a city of Bithynia-Pontus Province, in 163/164 AD. His father was a member of Roman senate and worked as a governor in Cilicia, Dalmatia and Lycia-Pamphylia. Cassius Dio, in his father's footsteps, served as a quaestor, a praetor and a consul in the Roman Empire. As a participant in the emperor consiliums, he became one of the distinctive senators of his time.

Cassius Dio wrote about history on ancient Rome which covered the events beginning with Aeneas' arrival in Italy up until in 229 AD, and culminated in 80 books. After a dream in which he was ordered by gods, he decided to write history. To achieve this, he spent ten years to collect sources and twelve years to assess them and write. He didn't write in Latin but, following Polybios, in Greek. In his writing style, he pursued Thucydides, who introduced a new approach to Greek historiography. Due to the fact that he divided his epitomes into sections each containing reigning years of an emperor, some researchers regard him as the last annalist.

Some epitomes of Rhomaika survived intact while some others in fragments. Along with the epitomes preserved intact or in fragments, Rhomaika is completed with the ones excerpted by Xiphilinus and Zonaras. Book 69, translation of which we will introduce in this study, is also included in Xiphilinus's excerpt. Our translation is based on Dio's Roman History in Loeb Series.

Keywords: Cassius Dio, Rhomaika, Roman History, Roman Empire, Hadrianus

Giriş

Cassius Dio Cocceianus¹, MS 163/164'te Nikaia'da (znik) dünyaya geldi. Babası, Roma *senatus* sınıfına girmiş, *consullük* ve eyalet valiliği yapmış Cassius Apronianus'tur.² Varlıklı bir ailenin üyesi olarak Dio iyi bir eğitim almış, MS 180'lerin başında başkent Roma'ya gelmiş ve Roma elit sınıfına dahil olmuştur. İmparator Commodus'un (MS 180–193) saltanatının sonlarına doğru *quaestor* ve senatör olmuştur.³ Roma İmparatorluğu tahtında sadece üç ay kalabilen Pertinax, Cassius Dio'yu 194 yılı *praetorü* olarak atamıştır.⁴ Septimus

¹ Metinde kullanılan özel isimler ve yer isimleri Türkçede yerleşik ekliyle (Cassius Dio, Polybios, Kilikia vb) veya literatürde yer aldığı ekliyle (consul, senatus vb) kullanılmıştır. Çeviride kullanılan özel isimler eğer Yunanca bir isimse Yunanca transkripsiyonu, Latince ise Latince yazılı ekliyle verilmiştir.

² Dio, XLIX, 36, 4; LXIX, 1, 3, LXXIII, 7, 2

³ Millar 1964, 15-16; Swan 2004, 1

⁴ Dio, LXXIV, 12, 2

Severus'un MS 193 yılında tahta geçmesi Dio'nun devlet hizmetinde yükselmesine neden olmu tur. Önce imparatorun *consilium*unda görev almı ve Septimus Severus'un Britannia seferi öncesinde MS 205/6 yılında *suffectus consul* olmu tur.⁵ Dio'nun rüyalar ve kehanetlerle ilgili yazmı oldu u küçük bir kitabını imparatora göndermesi ve imparatorun aldığı te ekkür mektubu Dio'yu tarih yazmaya itmi tir. O, tarih yazmaya karar vermesini rüyasında tanrılardan aldığı emirler ile açıklamaktadır.⁶

Cassius Dio, eserinde, tarih yazmaya karar verdikten sonra hayatının on yılını yazacağı Roma tarihi için kaynak toplamaya ayırdığı yılını belirtmektedir. Yine kendi ifadesine göre topladığı kaynakları de erlendirmek ve yazmak ise Dio'nun on iki yılını almı tır.⁷ Fergus Millar, yazarın verdiği bu bilgiden yola çıkarak, Dio'nun belge topladığı zamanı MS 197–207, onları yazmak için ise MS 207-219 yıllarını önerir.⁸ Bununla birlikte Dio'nun kaynak toplama ve yazma aralığını günümüz ara tırmacılarından bazıları MS 201–235 yılları arasına koymaktadır.⁹ Cassius Dio, tarihini yazmak için sıkı bir ara tırma yaptı mı, Livius¹⁰ ve Sallistius Crispus'un¹¹ isimlerini zikrederek pek çok tarih kitabını okudu unu belirtir. Günümüz ara tırmacıları, Dio'nun verdiği bilgilerin paralelliklerine bakarak, *Rhomaika*'ya kaynak olu turan di er yazarları, Polybios, Halikarnassoslu Dionysos, Caesar, Plutarkhos gibi isimler oldu unu belirtir.¹²

Rhomaika (Ρ μ), Aeneas'ın talya'ya gelmesinden Dio'nun emekli olup ata yurdu Nikaia'ya döndü ü¹³ MS 229/230 yılına kadar meydana gelen olayları ele alır ve 80 kitaptan oluşur. *Rhomaika*'nın MÖ 68 – MS 10 yıllarını kapsayan 36. – 54. kitapları günümüze tam olarak ulaşmı tır. MÖ 9 – MS 46 yıllarını kapsayan 55. – 60. Kitapları ile 79. ve 80. kitapları fragmanlar halinde korunmu tur. Tam olarak veya fragmanlar halinde korunarak gelen nüshaların en eskisi MS 5. ve 6. yüzyıllara aittir. Bizans tarih yazıcılı ında, 10. ve 12. yüzyıllarda, Roma tarihine dair bir otorite kabul edilen Dio, yapılan çalı malarda önemli başvuru kaynağı olmu tur.¹⁴ Dio'nun günümüze ulaşamayan kitaplarının içeri ine Bizans döneminde çıkarılan özetleri sayesinde vakıf olabilmekteyiz. Bunlardan ilki Trapezuslu (Trabzon) ke i Ioannes Ksiphilinus'tur. *Rhomaika*'nın 61. – 80. kitapları sadece Ksiphilinus'un özetlerinden bilinmektedir. Bununla birlikte Antoninus Pius döneminin ele alındığı 70. kitap kayıptır. Marcus Aurelius dönemini ele alan 71. Kitabın özetinin sadece bir kısmı günümüze ulaşmı tır. A a ıda Türkçe çevirisini verece imiz 69. kitap Ksiphilinus'un çıkardığı özetten ibarettir. Dio'nun Roma tarihinden yararlanan di er Bizanslı tarihçi ve kronikçi, mparator Alexis Kommenos'un (1081–1118) özel sekreteri olarak uzun yıllar çalı tıktan sonra *Epitome Historion* adında bir dünya tarihi yazan Ioannes Zonaras'tır. Bu iki yazarın Dio'dan çıkardıkları özetler, *Rhomaika*'nın özet olarak da olsa günümüze kadar ulaşmasını sağlamı tır.¹⁵

Cassius Dio, Aeneas'ın Troia Sava ından sonra talya'ya gelmesinden kendi zamanına kadar uzanan uzun bir Roma tarihi kaleme almı tır. Dio, eserinin 1. – 74. kitaplarını daha çok kaynak toplayarak ve onları okuyarak yazmı tır. Ancak Septimus Severus'un iktidarından Severus Alexander'in son zamanlarına kadarki olaylar (74. – 80. Kitap); senatör

⁵ Millar 1964, 207 dn 4; Barnes 1984, 243

⁶ Dio, LXXIII, 23, 1

⁷ Dio, LXXIII, 23, 5

⁸ Millar 1964, 29-30

⁹ Dio'nun kaynak toplama ve yazma aralığı ile ilgili tartışma için bkz. Barnes 1984, 241-2

¹⁰ Dio, LXVII, 12, 4

¹¹ Dio, XL, 63, 4

¹² Millar 1964, 34; Eisman 1977, 662-4

¹³ Dio, LXXX, 5, 2

¹⁴ Barmann 1971, 59-61

¹⁵ Cary 1914: XXII; Millar 1964, 2

sınıfına girmi , *quaestor*, *praetor* ve *consullük* görevlerinde bulunmu biri olarak, bizzat gördüklerinin ve ahit olduklarının kendi siyasi dü üncesiyle yansıtılmı halidir. *Rhomaika*'nın son 6 kitabı bu açıdan oldukça de erlidir. Dio, olayları nakledeken Thukydidese'i örnek alır.¹⁶ Kanıtlara ba vurur ve ahit gösterir.¹⁷ Bununla birlikte olayları açıklamak için do aüstü güçlere yer vermesi ya da olayların nedenlerini açıklarken rüyalara ve cennetten inen emarelere gönderme yapması onu Thukydidese'ten ayırmaktadır.¹⁸ Dio'nun Roma geçmi ine bakı ı Tacitus gibi Romalı olmu tur. Bununla birlikte Dio'nun imparatorluk dönemini imparatorların saltanat yıllarına bölerek vermesi Kemezis gibi bazı ara tırmacıların Dio'yu son annalist olarak adlandırmasına neden olmu tur.¹⁹

A a ıda çevirisini verdi imiz *Rhomaika'nın 69. Kitabının Özeti*, Loeb serisinde (Loeb Classical Library) 9 cilt olarak yayınlanan, Eski Yunancadan ngilizceye çevirisini E. Cary'nin yaptı ı *Dio's Roman History* (Vol. VIII, 1955) metninin ngilizcesinden yapılmı tır. Cary, Dio'nun metnini Eski Yunancadan ngilizceye çevirirken Yunanca pasaj numaralarını ngilizce metinde kullanmamı tır. Pasajlandırma, *Lacus Curtius*²⁰ internet sitesindeki çevrim içi metin esas alınarak ve Yunancasından kontrol edilerek yapılmı tır.

Rhomaika'nın 69. Kitabının Özeti

I. 1. Hadrianus, Traianus tarafından evlat edinilmi de ildi, yalnızca onun hem erisi ve koruyucusu idi.²¹ Bununla birlikte onun akrabası ve ye eniyle evlenmi ti.²² Kısacası, Hadrianus, Traianus'un günlük hayatını payla tı ı bir arkada ıydı. **2.** Parth Sava ları için Syria'ya atanmı tı. Ama O, ilk *consul* olarak atanarlardan biri olmak gibi Traianus'un bir iyili ine mazhar olmamı tı. Hadrianus, elinde bulundurdu u büyük askeri güçle ve çevresinin yardımıyla bu kolay olmu tu –onun eski koruması ve hem erisi Attianus ile a ı ı Plotina onun durumunu güvence altına almı lardı- ve Traianus'un çocuksuz ölmesinden dolayı Caesar ve mparator oldu.²³ **3.** Kilikia valisi olan babam Apronianos bana bu hikâyenin tamamını do ru bir ekilde anlattı. Özellikle Traianus'un ölümünün Hadrianus'u evlat edindi ini ilan edebilmek için birkaç gün saklandı nı belirterek birkaç olayı bu hikâye ile ili kilendirerek anlatırdı. **4.** Bu durum Traianus tarafından *senatusa* yazılan mektuplarında da görölmektedir çünkü bu mektuplar Traianus'un kendisi tarafından de il daha önce hiçbir durumda yapmamasına ra men Plotina tarafından imzalanmı tı.²⁴

II. 1. Hadrianus, imparator ilan edildi inde valisi oldu u Syria eyaletinin metropolisi olan Antiokheia'da idi. mparator ilan edildi i günden önce o bir rüya görmü tü. Rüyasında günlük güne lik bir günde cennetten sol tarafına bir ate dü tü ünü ve ate in daha sonra sa tarafına geçti ini gördü. Ate onu ne korkutmu ne de incitmi ti. **2.** *Senatusa* yazdı ı mektupta egemenli inin onaylanmasını istedi ve kendisi aksini istemedikçe içeri inde kendisi

¹⁶ Millar 1964., 46-46; Swan, 2004, 8 vd

¹⁷ Millar 1964, 6-7, 40 vd

¹⁸ Dio, LXIX, 2, 1

¹⁹ Kemezis 2014., 90-149

²⁰ URL 1 http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Cassius_Dio/69*.html

²¹ Hadrianus'un babası P. Hadrianus Afer MS 85'te öldü. On ya ındaki Hadrianus'a vasi olarak akrabası ve gelece in imparatoru M. Ulpius Traianus ve Hispania kökenli atlı sınıfından P. Acilius Attianus atandı.

²² Hadrianus ve Traianus'un akrabalı ı Aelius ve Ulpius ailelerinin aralarında gerçekle tirilen evlilikle sa lanmı tır. Hadrianus'un dedesi Afer, Traianus'un babasının kız karde i yani Traianus'un halası Ulpia ile evlenmi ti. Aynı ekilde Hadrianus, Traianus'un kız karde i Ulpia Marciana'nın torunu Vibia Sabina ile MS 100 yılında evlenmi tir.

²³ Hadrianus, 11 A ustos 117 tarihinde imparator oldu.

²⁴ HA, *Hadrianus*, IV, 10'da olayın ba ka bir ekli aktarılmaktadır. Buradaki bilgiye göre Traianus'un karısı Plotina hile yapmı ve birini imparatorun kılı na büründürerek kısık sesle "*Hadrianus'u halef ilan ediyorum*" dedirtmi tir.

onuruna hizmet edecek yasaların çıkarılmasını hem o zaman hem de daha sonrası için yasakladı. **3.** Traianus'un kemikleri Traianus Sütunu'nda saklandı ve bilindi i ekliyle Parth Oyunları, birkaç yıl daha devam etti. Fakat di er pek çok kutlama gibi bu da sonradan ortadan kalkmı tır. **4.** Hadrianus'un yazmı oldu u kesin olan ve içinde alicenap duygular barındıran bir mektupta, ne kamunun yararının aksine bir ey yapmayaca ına, ne de hiçbir senatöre ölüm cezası vermeyece ine ve verdi i bu sözleri herhangi bir ekilde ihlal etmesi durumunda ise cezasına razı olaca ına yemin etti. **5.** Hadrianus, merhametli bir yönetim sergiledi ini dü ünse de döneminin ba ında ve sonunda en iyi birkaç adamı öldürtmesinden dolayı ciddi ekilde ele tirilmi ve bu nedenle neredeyse tanrı olarak kabul edilmeyecekti. Hadrianus döneminin ba ında katledilenler Palma, Celcus, Nigrinus ve Lusius idi. Palma ve Celcus bir av sırasında Hadrianus'a kar ı komplo kurdukları iddiasıyla, di erleri ise birtakım ikâyetler yüzünden ortadan kaldırılmı lardı ama gerçekte ise zenginlik ve öhretin keyfini süren oldukça nüfuzlu kimselerdi. **6¹** Ne var ki Hadrianus, bu olayın ortaya çıkard ı yorumlardan öyle etkilenmi ti ki bir savunma yaptı ve onların ölüm emrini vermedi ini yemin ederek ilan etti. Döneminin sonunda öldürülenler ise Servianus ve Servianus'un torunu Fuscus idi. **6²** Hadrianus ho bir adamdı ve belirli bir çekicili i vardı.

III. 1. Hadrianus, senatör sınıfından eski bir *praetor* olan Hadrianus Afer adında bir adamın o lu olarak dünyaya geldi.²⁵ Do ası itibariyle hem Yunan hem de Latin dillerindeki edebi çalı malarla yakından ilgiliydi ve geride iir kadar çe itli düzyazı ürünler bırakmı tır. **2.** (Ö renme) Hırsı tatmin edilemez oldu undan ve bu nedenle de en sıradan da olsa-örne in model almak ve boyamak gibi- kavranabilir her eyi uyguladı ndan sava a ya da barı a, imparatorluk ya da özel hayatına ili kin farkında olmad ı hiçbir eyin olmad ını ilan ediyordu. **3.** Bütün bunlar tabi ki insanlara zarar vermiyordu, ne var ki herhangi bir ekilde kendisinden üstün olanlara kar ı kıskançlı ı en kötü halini alıyor, birço unun çökü üne, bazılarının ise tamamen ortadan kaldırılmasına neden oluyordu. O kadar ki herkesi her eyde alt etmek istedi inden herhangi bir yönde önem kazananlardan nefret ediyordu. **4.** te bu halet-i ruhiye ile sofistlerden olan Gallialı Favorinus²⁶ ve Miletoslu Dionysios'u²⁷ çe itli yöntemlerle özellikle de çok az de eri olan ya da hiçbir de eri olmayan rakiplerini yükselterek alt etmeye giri mesine neden olmu tu. **5.** O zaman Dionysios'un imparatorun haberle mesinden sorumlu olan Avidius Heliodoros'a²⁸ "*Caesar sana para ve eref verebilir ama seni hatip yapamaz.*" dedi i söylenmektedir. **6.** mparatorun huzurunda anayurdu için arzuladı ı bir ayrıcalık olan vergilerden muaf tutulmayı talep etmeyi dü ünen Favorinus ba arısız olması ve bununla birlikte küçük dü mesi gerekti ini sezinlemi ve bu yüzden mahkeme salonuna girmi ve u kısa beyanda bulunmu tur: "*Dün gece rüyamda hocam yanımda durdu ve onun için do mu um gibi ülkeme hizmet etmemi emretti.*"

IV. 1. Artık bu adamların canını ba ı layan Hadrianus, ortadan kaldırılmaları için makul bir dayanak bulamad ından onlarla birlikte olmaktan memnun de ildi. Ne var ki Traianus'un Roma'daki çe itli eserlerini - forum, odeon ve gimnasionu- in a eden mimar Apollodoros'u önce sürgüne yolladı ve daha sonra da idam ettirdi. **2.** damı için öne sürülen neden bir takım kabahatlerden suçlu bulundu uydu ama gerçek neden ba ka idi. Bir zamanlar Traianus Hadrianus'a bahsetti i binalar konusunda Apollodoros'tan fikir alırken Hadrianus araya girmi "*Defol ve git asma kabaklarını çiz. Bu i lerin hiçbirinden anlamıyorsun.*" demi ti. (Tesadüf o ki o zamanlar Hadrianus'un kendisi de öyle çizimlerle me guldü). **3.**

²⁵ Historia Augusta'ya göre Vespasianus'un yedinci, Titus'un be inci consullü ü sırasında do du. Bu tarih miladi takvime çevrildi inde 24 Ocak 76 tarihi ortaya çıkar. HA, *Hadrianus*, I, 3

²⁶ Favorinus, Hadrianus döneminin ön önemli sofistlerinden biri idi. Yakla ık 80-150 yılları arasında ya amı tır.

²⁷ Philostratus'a göre Hadrianus, Miletoslu Dionysios'a satraplık (praefectus) bah etmi ti. Philostratus, *Vitae Sophiston*, 524

²⁸ Syriyalı hatip C. Avidius Heliodoros, Hadrianus döneminde *ab epistulis graecis* görevinde bulunmu tur. Daha sonra Mısır eyaletinin *praefectus*u olarak görev yapmı tır.

mparator olunca bu anı hatırlamı tı ve adamın konu ma özgürlü üne katlanamayacaktı. Kendisinin yardımcı olmadan da büyük i lerin ba arılabilece ini göstermenin bir yolu olarak Apollodoros'a Venüs ve Roma tapınaklarının planını yolladı ve önerilen yapının tatmin edici olup olmadığını sordu. **4.** Tapına a ili kin olarak imparatora yolladı ı cevabında öncelikli olarak mimar; tapına ın yüksek bir yere in a edilmesi ve altındaki topra ın bo altılması gerekti ini, böylece *Kutsal Yol* üzerinde yüksekte daha göze görünür olca nı, ayrıca alt katında (bodrumunda) makinelerin tutulabilece ini dolayısıyla da kimse görmeden birle tirilip ve yine önceden kimsenin haberi olmadan tiyatroya getirilebilece ini belirtmi tir. İkinci olarak da heykellerin cellanın²⁹ yüksekli i için çok uzun yapıldıklarını söylemi tir. **5.** “ *imdi tanrıçalar kalkmak ve dı arı çıkmak isteseler bu isteklerini gerçekle tiremeyecekler*” diyordu. Bunu açık açık Hadrianus'a yazdı ında imparator hem öfkelenmi hem de son derece kederlenmi ti çünkü düzeltilemeyecek bir hataya dü mü tü. Ne öfkesine ne de kederine engel olabildi ve adamı öldürttü. **6.** Aslında öyle bir mizacı vardı ki yalnızca ya ayanlara kar ı de il aynı zamanda ölümlere kar ı da kıskançlık duyuyordu. Bir ekilde Homeros'u ortadan kaldırmı ve onun yerine daha önce ço u kimsenin adını sanını duymadı ı Antimakhos'u ortaya çıkarmı tı.

V. 1. nsanların kendisinde kusur buldukları di er özellikleri ise katılı ı, merakı ve her eye kar ı ması idi. Ancak, bu kusurlarını dikkatli denetimi, ihtiyatlılı ı, elinin açıklı ı ve becerileri ile dengeleyip telafi edebiliyordu. Dahası, sava ı çıkarmıyor ve zaten çıkmı olanları sonlandırıyor³⁰; topluluklar ve özel vatandaş lar, senatörler ve atlı sınıfı gibi birçoklarına çok miktarda para ba ı larken kimseyi haksız yere parasından mahrum bırakmıyordu. **2.** Aslında, kendisinden istenmesini dahi beklemez her durumda mutlaka bireysel ihtiyaçlara göre hareket ederdi. Lejyonları en katı disiplin altına almı tı böylece hem güçlü oluyorlar hem de ne itaatsizlik ne de ciddiyetsizlik edebiliyorlardı. Müttetiklerine ve ba lı ehirlere ise en cömert ekilde yardımda bulunuyordu. **3.** Birço unu -hatta di er herhangi bir imparatorun daha fazlasını- görmü tü ve bazılarını su kayna ı di erlerine limanlar, yiyecek, bayındırlık çalı malarına para vererek ve farklı ehirlere çe itli ekillerde onurlandırarak neredeyse hepsine yardım etmi ti.

VI. 1. Roma halkına onlara yaranarak de il saygınlı ı ile liderlik ederdi. Bir defasında gladyatörlerin oldu u bir yarı mada kalabalık hemen oracıkta bir ey talep ediyordu. Kalabalı ın istedi i eyi hemen sa lamı ama ayrıca da habercisinden Domitianus'un “*sessizlik*” emrini bildirmesini istemi ti. **2.** Haberci, habercilerin alı ık oldu u üzere (kalabalıklar asla bildiriyle susturulmazlardı) elini kaldırmı ve bu hareket insanları susturmu oldu undan o kelime telaffuz edilmemi ti. Herkesin sustu u o anda “*istedi i bu*” demi ti. Hadrianus, haberciye kar ı en ufak bir öfke belirtisi göstermemi ve o kaba emri telaffuz etmedi i için onu onurlandırmı tı. **3.** Çünkü bu tür eylere katlanabiliyordu ve beklenmedik bir ekilde veya sıradan bir insandan yardım alırsa bundan memnuniyetsizlik duymuyordu. Her nasılsa bir seferinde bir yolculu u sırasında bir kadın kendisinden bir ricada bulunmu tu. Kadına önce “*vaktim yok*” demi ama daha sonra kadın “*O zaman imparator olmayı bırak*” diye ba ırınca geri dönmü ve onun derdini dinlemi ti.

VII. 1. En mühim ve acil i leri *senatusun* yardımıyla yürütürdü ve en önde gelen adamlarının yardımlarıyla kâh sarayda, kâh Pantheon'da veya di er yerlerde oturumlar düzenler, bu oturumlarda daima bir tribünde oturulur ve böylece yapılan her ne ise halkın

²⁹ Tapınaklarda tanrı veya tanrıça heykellerinin bulunduğu bölüm.

³⁰ Traianus'un Parth Seferi, Mesopotamia, Assyria ve Armenia adında üç yeni eyaletin kazanılması ile sonuçlandı. Ancak bu yeni eyaletlerde huzursuzluk hiç bitmedi. Traianus'un ölümü ile Hadrianus elde edilen bu üç yeni eyaletin topraklarını eski sahiplerine iade etmi tir. Eutropius, Hadrianus'un bu davranı ını Traianus'un ününü kıskanmasına ba lamaktadır. Eutropius, VIII, 6; HA, *Hadrianus*, IX, 1

bilmesi sa lanırdı. Bazen davalar görülürken *consullere* katılır ve at yarı larında onları ereflendirirdi. **2.** Eve dönerken kimseyi kendisine e lik etmek zorunda bırakmamak için tahtırevanda ta nınmayı alı kanlık haline getirmi ti. Hem kutsal hem de kamu i leri için uygun olmayan günlerde evde kalır, acil bir konu de ilse kendisini selamlamak için bile olsa kimseyi kabul etmezdi ve bunun amacı insanları birtakım ba belası i lerden uzak eylemekti. **3.** Hem Roma'da hem de Roma dı ında en soylu adamları yakınında tutardı ve ziyafetlerde onlara katılır, bu nedenle de arabasına genellikle üç ki iyi daha alırdı. Mümkün oldu unca sık ava çıkar ve arapsız kahvaltı ederdi. Çok yemek yerdı ve genellikle bir dava görülürken bir eyler atı tırır, daha sonra da en iyi ve önde gelen adamlarıyla ak am yeme i yer ve birlikte yenen bu yemek her türlü tartı maya imkân verirdi. **4.** Arkada ları hasta oldu unda onları ziyaret eder, enliklerine katılır ve onların köylerinde ve kasaba evlerinde kalmaktan mutluluk duyardı. Bu yüzden birço unun imgelerini (heykellerini) öldüklerinde veya daha hayattayken foruma yerle tirmi ti. Bununla beraber tanıdıklarının (arkada larının) hiçbir i ne imparatorun hizmetinde olan azatlı köleler ve di er görevlilerin yapa geldi i gibi küstahlık yapmamı ne de Hadrianus'un söyledi i veya yaptı ı bir eyi if a ederek para almı larıdır.

VIII. 1¹. Onun karakterine ili kin olarak anlata geldi im bir tür özet niteli inde önsözdür. Ayrıca zikretmeyi gerektiren bütün olayları da ayrıntılarıyla anlataca ım.

1^a skenderiyeliler isyan çıkarmı ları ve Hadrianus'tan azarlayıcı bir mektup alana dek hiçbir ey onları durduramamı tı. Böylece imparatorun sözünün silahlardan daha güçlü oldu u do rulanmı tı.

1² Roma'ya gelir gelmez, ilk yılından son yılına kadar bu affin uygulanaca ı on be yıllık bir müddeti saptayarak, imparatorluk hazinesine ve Roma kamu hazinesine olan borçları iptal etti. **2.** Do um gününde halka açık ola an gösteri düzenledi ve birçok vah i hayvan öldürdü. Ve böylece yalnız bu gösteri, örne in, yüz tane (erkek) aslanın ve bir o kadar di i aslanın hayatına mal oldu. Ayrıca kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı olmak üzere hem tiyatrolarda hem de sirklerde eliyle attı ı küçük toplar aracılı ıyla hediyeler da ıttı. Bununla birlikte kadın ve erkeklerin ayrı ayrı banyo yapmalarını emretti. **3.** O yılın bu olaylarının yanında Hadrianus'un ya nını ve hastalı nını göz önüne alarak baldıran içmesine izin verdi i filozof Euphrates kendi seçti i bir ölümle öldü.

IX. 1. Hadrianus, çe itli bölgeleri ve ehirleri ziyaret ederek, bütün garnizonları ve kaleleri denetleyerek bir eyaletten di erine seyahat ediyordu. Bunların bazılarını daha cazip yerlere ta ıdı, bazılarını ortadan kaldırdı ve ayrıca bazılarını yeni kurdu. **2.** Silahlar, alet edevat, siperler, surlar ve çitler gibi kampların yalnızca ola an gerekliliklerini de il aynı zamanda herkesin ama üst kademede hizmet edenlerin ve memurların kendilerinin özel ili kilerini-hayatlarını, ya adıkları yerleri ve alı kanlıklarını- bizzat yerinde görmü ve mutlaka her eyi incelemi ve birçok durumda a ırı lüks haline gelen uygulamaları ve ayarlamaları yeniden düzenlemi ve düzeltmi tir. **3.** Bazılarını onurlandırarak, bazılarını ise azarlayarak adamlarını her türlü sava için hazırladı ve yapılması gereken her eyi onlara ö retti. Askerlerinin kendisini gözlemleyerek fayda sa layacaklarını dü ünerek her yerde ciddi bir hayat sürdürü ve her çıktı ı seferde ya yürüdü ya da at üstünde yola devam etti. Bu süre zarfında bir kez olsun ne sava arabasına ne de dört tekerlekli aracına bindi. **4.** Ba nını ne sıcak ne de so uk havada örterdi hatta Germania'nın karlı so u unda, Mısır'ın kavurucu sıca ında bile çıplak ba la dola mı tı. Velhasıl, hem kendi örne iyle hem de talimatlarıyla imparatorluk çapındaki bütün askeri gücü öyle e itmi ve disiplin altına almı tı ki bugün bile onun ortaya koydu u yöntemler askeri eylemin kuralları olarak geçerlidir. **5.** Yabancı milletlerle ço unlukla neden barı içinde ya adı nını en iyi bu açıklamaktadır; onun hazırlık durumunu gördüklerinden ve kendileri de yalnızca saldırıdan emin de il aynı zamanda para da aldıklarından isyana giri memi lerdir. **6.** Askerleri gerçekten öyle mükemmel ekilde e itilmi lerdi ki bilindikleri adıyla Batavia süvarileri Tuna nehrini silahlarıyla yüzerek

geçmi lerci. Bütün bunları gören barbarlar, Romalılar kar ısında deh ete dü mü ve Hadrianus'u farklılıklarının uzla tırcısı olarak kabul etmi lerci.

X. 1. ehirden ehre seyahat ederken ayrıca tiyatrolar in a ettirip oyunlar düzenliyordu.³¹ Ne var ki bütün bunları yaparken imparatorluk alamet-i farikalarından feragat ediyordu çünkü bunları Roma dı ında hiç kullanmamı tı. Baba yurduna büyük ihtimam göstermesine ve sayısız lütuflarda bulunmasına ra men yine de onu görememi ti. **2.** Av konusunda oldukça hevesli oldu u söylenmektedir. Esasında bu merakının (hevesinin) pe inde köprücük kemi ini kırmı ve neredeyse baca ını sakatlamı tı. Mysia'da kurdu u bir ehre Hadrianoutherai³² adını verdi. Ancak bu e lencesi yüzünden i lerini asla aksatmamı tır. Av söz konusu oldu unda en be endi i atı olan Borysthenes adlı küheylanı için yaptı ı ey av tutkusuna ı ık tutabilir. Hayvan öldü ünde onun için bir (anıt) mezar hazırlattırdı ve mezar üzerine levha üstünde bir yazıt astırdı.³³ **3¹.** Buradan hareketle ona (Hadrianus'a) duydu u a k yüzünden, sayesinde imparatorlu a eri ti i kadın olan Plotina'nın ölümü üzerine;³⁴ dokuz gün karalar giyerek, onun için bir tapınak dikerek³⁵ ve onun anısına ilahiler besteleyerek onu fazlasıyla onurlandırması a ıllacak bir durum de ildir.

3^a. Plotina ölünce Hadrianus “*Benden istedi i onca eye ra men hiçbirinde reddedilmemi ti.*” diyerek onu övmü tür. Bu sözyle Hadrianus “*stekleri öyle idi ki ne bana yük oluyordu ne de onlara kar ı çıkmak için bir dayanak buluyordum.*” demek istemektedir.

3². Avda öylesine maharetliydi ki bir defasında tek bir atı la devasa bir yaban domuzunu yere sermi ti.

XI. 1. Yunanistan'a geli inde Mysterlerde en üst düzeyde kabul edildi.³⁶ Bundan sonra Iudea üzerinden Mısır'a geçti ve Pompeius'a kurbanlar sundu.³⁷ Pompeius için u mısırayı dile getirdi i söylenmektedir: “*Mabetleri dolup ta an biri için garip bir tapımsızlık.*” diyerek harabeye dönen anıtı restore ettirdi. **2.** Mısır'da ayrıca o andan sonra Antinoos olarak adlandırılan ehri yeniden in a ettirdi.³⁸ Antinoos, ayrıca Klaudiopolis de dedi imiz Bithynia'nın bir ehri olan Bithynionlu idi.³⁹ mparatorun gözdelelerinden ve Mısır'da ölmü tü; ya Hadrianus'un yazdı ı gibi Nil'e dü erek ya da gerçekte oldu u gibi kurban edilerek. **3.** Çünkü Hadrianus, belirtti im gibi, her zaman çok meraklıydı ve her türlü kehanet ve büyü ile me guldü. Bu do rultuda ya ona duydu u a k yüzünden ya da genç adam gönüllü olarak ölmeyi kabul etti inden (ki Hadrianus'un aklında olan sonuçların gerçekte mesi için bir hayatın özgürce feda edilmesi gerekiyordu) Hadrianus Antinoos'un kaderine razı oldu u noktada adını verdi i bir ehir kurarak onurlandırmı tı. **4.** Ayrıca neredeyse bütün dünya üzerinde onun heykellerini veya daha ziyade kutsal imgelerini yaptırmı tı.⁴⁰ Son olarak,

³¹ Bunların en bilinenleri Anadolu'da kurulmasına müsaade etti i *Hadrianeia* festivalleridir. Anadolu'da Antiokheia, Tarsos, Anazarbus, Side, Attouda, Synnada, Kyzikos, Ephesos, Erythrai, Smyrna, Thyateira, Tralleis, Bithynion-Klaudiopolis ve Hereklea Pontika kentleri Hadrianus adına festivaller ihdas etmi tir.

³² Balıkesir

³³ CIL XII, 1122, Yazıtın çevirisi Historia Augusta'nın Hadrianus biyografisinin çevirisinde bulunmaktadır. HA, *Hadrianus*, s. 49-50, dn 59

³⁴ Traianus'un e i Plotina 121/122 yılında öldü.

³⁵ Historia Augusta bu tapına ın Nemausus'ta (Nimes) yapıldı ını belirtmektedir. HA, *Hadrianus*, XII, 2

³⁶ Kilise yazarı Hieronymus bu olayın 226. Olimpiyatta yani MS 125 yılında gerçekte ti ini belirtmektedir. (226. Olimpiyat, 9a)

³⁷ Pompeius (Magnus) MÖ 28 Eylül 48'de Mısır'ın kuzeyinde Pelusium kentinde bir suikast sonucu öldürülmü tür.

³⁸ Antinoopolis, Hermopolis'in kar ısında, Nil Nehri'nin do u kıyısındadır. Kent MS 130'da kurulmu tur.

³⁹ Bolu

⁴⁰ Antinous'un Nil'e dü erek hayatını kaybetmesi ve Hadrianus'un arkasından gözya ı dökmesi Historia Augusta'da da anlatılmaktadır. HA, *Hadrianus*, XIV, 5-7. Aurelius Victor olayın ayrıntılarını ortaya koyar.

Antinoos olarak kabul etti i bir yıldız gördü ünü beyan etmi ti ve yakınındakilerin ortaya attı ı yıldızın gerçekten Antinoos'un ruhundan meydana geldi ine ve böylece ilk kez görüldü üne varan uydurma masallara kulak vermek ho una gidiyordu. Bu nedenle ve ayrıca da kız karde i Paulina'nın ölümü üzerine anında bir hürmet göstermedi i için alay konusu haline gelmi ti.⁴¹

XII. 1. Kudüs'te yerle bir olan ehri yerine Aelia Capitolina adını verdi i bir ehir kurdu ve tanrı tapına ının yerinde Jupiter için yeni bir tapınak in a ettirdi.⁴² Bu ne önemsiz ne de kısa sürecek bir sava getirdi **2.** Çünkü Yahudiler yabancı ırkların ehirlerine yerle melerini ve yabancı dini ayinlerin yapılmasını ho görülemez olarak de erlendiriyorlardı. Aslında Hadrianus Mısır'da ve yine Suriye'de yakında oldu u müddetçe sessiz kaldılar, buna ilaveten yapmaları gereken silahları öyle dü ük kalitede imal ettiler ki böylelikle Romalılar bu silahları kullanmayı reddedecek ve bu silahları kendileri kullanacaklardı fakat Hadrianus bölgeden uzakla ınca açık bir ekilde ba kaldırdılar. **3.** Emin olmak için Romalılarla açık alanda mücadele etmeye cüret etmemi ler ama ülkedeki avantajlı yerleri i gal etmi , büyük baskı altına dü tükleri zaman sı nabilmeleri ve yerin altında kimseye görünmeden bulu abilmeleri için buraları yer altı ma araları ve duvarlarla güçlendirmi ler; yer altı yollarına hava ve ık girmesi için aralıklarla delikler açmı lardı.

XIII. 1. Önceleri Romalılar onları önemsemediler. Ancak çok geçmeden bütün Iudea karı mı tı ve Yahudiler her yerde huzursuzluk emareleri gösteriyor, bir araya toplanıyor ve kısmen gizli kısmen de açık eylemleri ile Romalılara dü manlıklarını göstermeye ba lıyorlardı. **2.** Ço u öteki milletler de bir eyler elde etme hevesi ile onlara katılıyor ve deyim yerinde ise bütün dünya bu mesele üzerinde çalkalanıyordu. Bunun üzerine Hadrianus en iyi generallerini yollamı tı. Bunlardan ilki valisi oldu u Britannia'dan ça rılan Iulius Severus idi.⁴³ **3.** Severus; dü manlarının sayılarını ve gözü dönmü lüklerini dü ünerek hiçbir noktada onlara açık alanda saldırmaya giri medi ve askerlerinin ve subaylarının sayısı sayesinde küçük grupları etkisiz hale getirerek, onları yiyecekten mahrum bırakarak ve ula ımlarını keserek oldukça yava ama kesinlikle çok az tehlikeye dü erek onları bastırmı , bitap dü ürmü ve yok etmi ti. Aslında çok azı hayatta kalmı tı.

XIV. 1. En önemli karakollarının 50 tanesi ve en ünlü köylerinin 985 tanesi yerle bir edildi. Çe itli akın ve çatı malarda 580.000 adam öldürüldü ve açlık, hastalık ve yangınlarda ölenlerin sayısı bilinenlerin ötesinde idi. **2.** Böylece neredeyse bütün Iudea ıssızla a bürünmü tü ki bunun sonucu olarak insanlar sava öncesinde uyarılmı lardı çünkü Yahudilerin büyük saygı duydukları Süleyman mabedi kendili inden parçalara ayrılarak çökmü ve birçok kurt ve sırtlan uluyarak ehirlerine akın etmi ti. **3.** Bununla beraber birçok Romalı da bu sava ta hayatını yitirmi ti. Bu yüzden Hadrianus *senatusa* yazılarında imparatorlar tarafından genellikle kullanılan “*Siz ve çocuklarınız iyiyseniz, i te bu iyi; ben ve lejyonlar da iyiyiz.*” ifadesini kullanmamı tı. **4.** Severus'u silahlı güce de il; adil, basiretli ve saygın olan bir valiye ve lidere ihtiyacı olan Bithynia'ya gönderdi. Bütün bu niteliklere sahipti

Victor'a göre Hadrianus ömrünü uzatmak istedi inde büyücüler gönüllü birinin hayatına son vermesini istemi ler ancak Antinous'tan ba kası bu eyleme razı olmamı tı. Aurelius Victor, *Liber De Caesaribus*, XIV, 7-9

⁴¹ Hadrianus'un kız karde i Domitia Paulina'nın ölüm tarihi kesin de ildir. Buradaki kayda göre Paulina Antinous'tan önce ölmü olmalıdır. Ancak imparatorun 131'de ba layan Kilikia ve Lykia-Pamphylia gezisi sırasında Attaleia kenti ileri gelenlerinin Hadrianus'un karısı Sabina ile Paulina'nın bir heykelini dikmesi Paulina'nın gezi sırasında hala hayatta oldu u izlenimini do urmaktadır. IGR III, 773

⁴² Kentin tam adı Colonia Aelia Capitolina'dır. Aelia Capitolina Titus tarafından MS 70'te yıkılan kentin yerine Hadrianus'un 130'daki Iudea gezisinde kurulmu tur. Kurulan koloniye Yunanlılar yerle tirilmi , Yahudilerin yılda bir kez kente girmesine izin verilmi tir.

⁴³ Sex. Iulius Severus, Hadrianus'un en gözde generallerinden biriydi. 120-126 yılları arasında Pannonia'da asayı i sa lamakla me gul oldu. Daha sonra Dacia'da valilik ve 127'de consullük yaptı. Simon Bar Kokhba syanını bastırmaya gönderilmeden önce Moesia'da valilik yapmı ve Britannia'da üç lejyona komuta etmi tir.

Severus. Hem özel hem de kamu i lerini öyle bir ekilde idare etmi ve yönetmi ti ki bugün bile onu hatırlamak alı ılmadık bir ey de ildir.⁴⁴ Pamphylia, Bithynia'nın yerine kura çekilebilecek hale getirilmi ti.⁴⁵

XV. 1. Bu, o zaman, Yahudilerle olan sava ın sonu idi. Pharasmanes'in kı kırtılmasıyla ikinci bir sava *Alaniler* (onlar Massagetlerdir) tarafından ba latıldı. Bu sava Albania topraklarına ve Media'ya büyük çapta zarar verdi ve daha sonra Armenia ve Kappadokia'yı içine aldı; bundan sonra *Alaniler* yalnızca Vologaesus'tan gelen hediyelerle ikna olmakla kalmamı ayrıca Kappadokia valisi olan Flavius Arrianos⁴⁶ kar ısında korkuya kapıldıklarından sava sona ermi ti. **2.** Vologaesus ve Iazyges'ten elçiler gönderildi. Vologaesus, Pharasmanes'e bazı suçlamalarda bulundu ve Iazyges barı yapılmasını istedi. Onları *senatusun* kar ısına çıkardı ve bu organ tarafından uygun cevabı vermekle yetkilendirildi ve bu do rultuda cevapları hazırladı ve onlara okudu.

XVI. 1. Hadrianus; kendi heykelinin de bulundu u Atina'daki Olympeion'u tamamlattı ve oraya Hindistan'dan getirilen bir yılan (Serpent – ejderha) adadı. Ayrıca, Atinalılar arasında en yüksek makama ula arak *Dionysia*'ya ba kanlık etti⁴⁷ ve kendisine çok yakı an yerel kıyafetler giydi. **2.** Yunanlıların, kendi erefine *Panhellenion* olarak adlandırılan bir tapınak yapmalarına müsaade etti ve bu tapınakla ilgili olarak bir takım oyunlar düzenledi. Atinalılara çok miktarda para, bir yıllık tahıl ve Kephallenia'nın⁴⁸ tamamını ba ıladı. Yürürlü e koydu u birçok kanundan bir tanesine göre hiçbir senatör ne ki isel olarak ne de bir ba kası aracılı ıyla ona vergi koyamayacaktı. **3.** Roma'ya döndükten sonra bir gösteriyi izleyen kalabalık, bir arabacının serbest bırakılmasını isteyen tezahüratta bulundu ama Hadrianus onların bu iste ine yazılı olarak cevap verdi: “*Bir ba kasının kölesinin serbest bırakılmasını ne benden istemeniz ne de kendi efendisinden istemeniz do ru de ildir.*”

XVII. 1. Artık hasta olmaya ba lamı tı; daha önceden burun kanamaları ya amı tı ve imdi açıkça daha sık oluyordu. Bu yüzden hayatından ümidini kesmi ti ve bunun üzerine sık sık kan kusan bir adam olmasına ra men Lucius Commodus'u Romalıların Caesar'ı olarak atadı.⁴⁹ Bu hareketten memnuniyetsizlik duydukları gerekçesiyle doksanlık Servianus ile on sekiz ya ındaki torunu Fuscus ölüme mahkûm edildi.⁵⁰ **2.** dam edilmeden önce Servianus ate istedi ve tütsüsünü yakarken öyle ba ırdı: “*Suçlu olmadı ımı Tanrılar çok iyi biliyor; Hadrianus'a gelince, tek duam o ki ölümü arzulasin ama ölemesin.*” Ve gerçekte de, Hadrianus hastalı ından çok çekmi , ölmek için dua etmi ve sık sık kendini öldürmeyi istemi ti. **3.** Aslında bunun-ölümü arzulamanın ama ölememenin-ne demek oldu unu anlatan

⁴⁴ Iulius Severus'un *Provincia Bithynia et Pontus*'a *Legatus Augusti pro praetore* olarak atanması MS 130'un ba larında meydana gelmi tir. Traianus döneminde Bithynia-Pontus Eyaleti'nin en önemli valisi Plinius idi. Bithynia-Pontos Eyaleti Plinius'tan sonra *proconsul* rütbeli valiler tarafından yönetilmi tir.

⁴⁵ Hadrianus döneminde Lykia-Pamphylia Eyaleti imparator eyaleti, Bithynia-Pontus ise senatus eyaleti statüsünde idi. Hadrianus, Bithynia-Pontus'a bir vali atayınca Pamphylia eyaletine vali atanması senatusun inisiyatifine bırakılmı tir. Roma Senatus'unda senatus eyaleti valileri kura çekilerek atanmaktaydı.

⁴⁶ Lucius Flavius Arrianus 86-160 yılları arasında ya amı tır. Arrianus, Epiktetos'un ö rencisi olmu , iyi bir e itim almı tır. Zamanının en iyi yazarlarından biri olmu tur. mparator Hadrianus ile e itim aldı ı Yunanistan'da tanı mı tır.

⁴⁷ Hadrianus, tüm Yunan dünyası tarafından Yeni Dionysos olarak adlandırılmı ve Dionysos enlikleri'nde tapım görmü tür.

⁴⁸ Kephallenia Yunanistan'ın batısındaki adalardan biridir. Dio'nun kullandı ı bu ifadeye Birley ku kulu yakla maktadır. Burada kastedilen ifade muhtemelen adanın gelirlerinin ba ı lanmasıdır. (Bkz. Birley 1998: 263)

⁴⁹ L. Commodus'un evlat edinilmesi 136 yılında olmu tur. Spartianus, Hadrianus'un L. Ceionius Commodus'u güzelli i nedeniyle evlat edinmeye karar verdi ini belirtmektedir. Commodus'a L. Aelius Caesar adı verilmi ve önce *praetor* sonra da *consul* yapılmı tir. HA, *Hadrianus*, XXIII, 10-16

⁵⁰ Servianus, Hadrianus'un kız karde i Domitia Paulina ile evlenmi tir.

bir mektubu bulunmaktadır. Bu Servianus Hadrianus tarafından imparatorluk makamını dahi doldurabilecek bir ki i olarak kabul görmü tü. Örne in, bir ziyafet sırasında adamlarından yegâne yönetici olmaya ehliyetli on ki inin adını söylemelerini istemi ti. Daha sonra bir an duraksadı ve “*dokuz tane bilmek istiyorum yalnız, çünkü bir tane var- Servianus*” diye eklemi ti.

XVIII. 1. Aslında o dönemde en seçkinleri heykellerle de ereflendirilen Turbo ve Similis olan ola anüstü adamlar da ortaya çıkmı tı. Turbo üst düzey liderlik vasfı ta ıyordu ve *Praefectus Praetorio*⁵¹ olmu tu. Yaptı ı her i te ne kadın gibi davranırdı ne de kendini be enmi lik taslardı ama halktan biri imi gibi ya ardı. **2.** Di er eyler arasında, bütün gününü sarayın yakınlarında geçirir ve di erlerinden bazıları uykuya dalmak üzere iken genellikle gece yarısından önce saraya dönerdi. **3.** Bu ba lamda u anekdot, mahkemede savunma dendi inde zamanın en önde gelen Romalısi olan Cornelius Fronto ile ilgilidir. Bir gece geç vakit ak am yeme inden dönerken avukatı olmaya söz verdi i bir adamdan Turbo’nun mahkeme salonunda muhakeme etmekte oldu unu ö rendi. Bunun üzerine hazırda oldu u gibi yemek elbisesiyle Turbo’nun mahkeme salonuna gitti ve onu sabah selamlaması *Salve* ile de il ak ama uygun olan *Vale* ile selamladı. **4.** Turbo’nun gündüzleri, hasta iken bile, evde oldu u hiç görülmemi tir ve dinlenmesini tavsiye eden Hadrianus’a “*Praefectus ayakları üzerinde ölmelidir*” kar ılı nı vermi tir.

XIX. 1. Similis; kıdem ve rütbe olarak Turbo’nun üstünde olanlardan bir tanesi idi ve karakter olarak, fikrimce, büyük adamların hiçbirinden a a ı kalır de ildi. Bu, en sıradan olaylardan bile anla ilabilir. Örnek vermek gerekirse, kendisi hala bir *centurion*⁵² iken Traianus do al olarak onu *praefectus*lardan önce huzuruna ça ırınca “*Praefectuslar dı arıda beklerken bir centruion ile konu uyor olmanız utanılacak bir eydir, Caesar*” demi tir. **2.** Bununla birlikte, *Praefectus Praetorio* görevini isteksizce devralmı ve devraldıktan sonra da kendi iste iyle bırakmı tir. Güçlükle de olsa kendini azat ettikten sonra hayatının geri kalanı olan yedi yılını huzur içinde ta rada geçirmi ve mezarına u ifadenin yazılmasını vasiyet etmi tir: “*Çok, çok seneler var olan ve ancak yedi yıl ya ayan Similis burada yatar.*”

XX. 1. Hadrianus a ırı kan kaybının sonucu olarak verem oldu ve bu ödeme (su toplanmasına) neden oldu. Bu sırada Lucius Commodus da kan kaybından hayatını kaybedince⁵³, imparator en önemli ve en saygın senatörlerini evinde topladı ve divanın üzerinde uzanırken öyle konu tu: **2.** “*Bana, dostlarım, do a bir erkek çocuk ba ı lamadı ama siz bunu kanunla mümkün hale getirdiniz. te bu iki yöntem arasında fark vardır; do anın verdi i çocuk Tanrı nasıl isterse öyle olurken evlat edinilen belirli bir seçimin sonucudur.* **3.** *Bu yüzden do anın i leyi iyle sakat ve akılsız bir çocuk verilir babaya ama eleme yaparak bedeni ve aklı sa lam bir çocu un seçilece i kesindir. Bu nedenledir ki herkesten önce Lucius’u- kendi çocu um olmasını asla umamayaca um bir insanı- seçtim.* **4.** *Ama Tanrı bizi onlardan mahrum bıraktı ı için size onun yerine imparator olarak imdi size verece im adamı, soylu, efkatli, yumu ak ba lı, basiretli, ne patavatsızlık edecek kadar genç ne de bir eyi atlayacak kadar ihtiyar, kanunlara uygun olarak yeti tirilen, yetkilerini geleneklerimize uygun olarak kullanan, bu yüzden de imparatorlu a ait hiçbir meseleyi göz ardı etmeyen ve meseleleri etkin bir ekilde ele alan adamı bırakıyorum.* **5.** *te burada Antoninus’tan bahsediyorum.*⁵⁴ *Biliyorum ki o erkeklerin devlet i lerine bula maya en az*

⁵¹ Muhafız alayı komutanı

⁵² Yüzba ı

⁵³ Commodus 1 Ocak 138’de öldü.

⁵⁴ Titus Aurelius Fulvus Boionius Arrius Antoninus; imparator olduktan sonra ismi kısaca Antoninus Pius olarak bilinecektir. Antoninus Pius 138-161 arası imparator olmu tur ve be iyi imparatorlardan dördüncüsü olarak bilinmektedir.

meylli olanıdır ve böyle bir gücü arzulamaktan çok uzaktır. Yine de dü üncem o ki ne beni ne de sizi bilerek görmezden gelecek ve kendi iste ine kar ı gelerek tahtı kabul edecektir.”

XXI. 1. Böylelikle Antoninus imparator oldu ve erkek çocu u olmadı ndan, Hadrianus onun için Commodus'un o lu Commodus'u ve ondan ba ka Marcus Annius Verus'u evlat edindi çünkü ileride imparator olacakları imdiden atamak istiyordu. Daha önce adı Catilius olan Marcus Annius,⁵⁵ üç kez *co ulla* yapan ve *praefectus urbi*⁵⁶ olan Annius Verus'un torunu idi.⁵⁷ **2.** Antoninus'a onların her ikisini de evlat edinmesi için icbar etmi se de akrabalı ı ve ya ı dolayısıyla ve de o zamana kadar ola andı ı güçlü bir karakter örne i sergiledi inden Verus'u tercih etmi tir. Bu, Hadrianus'un Latince kelimenin anlamı üzerinde oynayarak genç adama *Verissimus*⁵⁸ adını vermesine sebep olmu tur.

XXII. 1. Birtakım tılsımlar ve sihirli yöntemlerle Hadrianus su toplamasından kurtulsa da çok geçmeden yeniden suyla dolmu tu. Bu ekilde sürekli olarak daha kötüye gitti inden ve günden güne öldü ü söylenirken ölümü arzulamaya ba lamı tı ve sık sık kendisine zehir ya da bir kılıç verilmesini istese de kimse ona bunları vermeme ti. **2.** Para ve dokunulmazlık vaat etmesine ra men kimse onu dinlemedi i için esir alınan ve av sırasında gücü ve cesareti dolayısıyla kullandı ı, barbar Iazyge'lerden⁵⁹ biri olan Mastor'u ça ırttı. Kısmen tehdit ederek kısmen de sözler vererek adamın kendisini öldürmesi için söz vermeye zorladı. **3.** Doktoru Hermogenes⁶⁰ tarafından kendisine gösterilen gö sünün altındaki bir noktaya renkli bir çizgi çizdi ki böylece kendisine ölümcül bir vuru yapılacak ve acı çekmeden ölecekti. Ama bu plan dahi ba arılı olmadı çünkü Mastor bu i ten korktu ve korku içinde geri çekildi. imparator, hastalı nın ve çaresizli inin kendisini getirdi i bu duruma, **4.** Ölümüne bu kadar yakinken bile hala bir ba kasını öldürecek kadar gücü olmasına ra men kendi canını alamamasına öfkeyle lanet ediyordu. Sonunda dikkatle takip etti i perhizini bıraktı ve hastalı na aykırı yiyecek ve içecekler içinde, çok bilinen deyi i ile: “*Bunca doktor bir imparatoru katletti.*” diye ba ırarak ölümünü kar ıladı.

XXIII. 1. Altmı iki yıl be ay on dokuz gün ya amı ve yirmi yıl on bir ay imparatorluk yapmı tı. Aelia köprüsüne yakın bir yerde nehrin yakınına gömüldü, zira Augustus tapına ı dolu oldu undan tapına ını burada hazırlatmı tı ve bundan sonra buraya kimse gömülmedi. **2.** Genel olarak kusursuz bir hüküm sürmesine ra men devrinin ba nda ve sonunda kendisinin i ledi i haksız ve dinsiz cinayetler yüzünden insanlar Hadrianus'tan nefret etti. Yine de kendisiyle çatı an bazılarının durumlarında bile onların ait oldukları yere kendisini memnun etmediklerini belirten basit bir cümle yazmanın yeterli olaca nı dü ünecek kadar kana susamı bir karakterden çok uzaktı. **3.** Ve çocukları olan herhangi bir adamın cezalandırılması kesinlikle gerekli ise çocukların sayısı oranında cezayı hafifletirdi. Bununla birlikte *senatus*, uzun süre ola an onurların ona takdim edilmesini reddetmekte ve onun devrinde a rılıklar yapan ve bu yüzden cezalandırılmaları gerekirken ödüllendirilenlere kar ı tenkitinde ısrarcı oldu.

Fragman

Hadrianus'un ölümünden sonra kendisini dört at tarafından çekilen bir araba ile tasvir eden atlı bir heykel yapıldı. Heykel o kadar büyüktü ki en cüsseli adam bile her bir atın

⁵⁵ Marcus Aurelius be iyi imparatorlardan sonuncusu MS 161-180 arası Roma imparatoru olan Marcus Aurelius Antoninus'tur.

⁵⁶ Kent Praefectusu

⁵⁷ Marcus Annius Verus, Marcus Aurelius'un dedesi ve Antoninus Pius'u evlat edinmi bir senatör idi.

⁵⁸ En dürüst, en hakiki anlamında kullanılan sıfat

⁵⁹ Dacia bölgesi halkı

⁶⁰ Hermogenes'in ismi sadece bu metinde geçmektedir. Birley, onun mezarının Roma'da bulundu unu belirtmektedir. Birley 1998, 297

gözleri üzerinde yürüyebiliyordu ama yapının altından geçen insanlar yapının a ırı yüksekli i yüzünden atlar gibi Hadrianus'un da çok küçük oldu una inanmaktaydılar.

KAYNAKÇA

- Aurelius V. 1994, *Liber de Caesaribus*, (Tran. H.W. Bird), Liverpool University Press, Liverpool.
- Barmann, B. C. 1971, "The Mount Athos Epitome of Cassius Dio's Roman History", *Phoenix*, Vol. 25, No. 1 (Spring, 1971), 58-67.
- Barnes, T. D. 1984, "The Composition of Cassius Dio's 'Roman History'", *Phoenix*, Vol 38/3, 240-255
- Birley, A. R. 1998, *Hadrian The Restless Emperor*, Routledge, New York
- Cassius Dio Cocceianus, *Rhomaika*, Dio's Roman History, I-IX, (Tran. Earnest Cary), 1914-1955, (Loeb)
- Cassius Dio, http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Cassius_Dio/69*.html
- CIL, *Corpus Inscriptionum Latinarum*
- Eisman, M. M. 1977, "Dio and Josephus: Parallel Analyses", *Latomus*, Vol. 36, No.3, Summer 1977, 657-673
- Eutropius, 2007, *Breviarum Historiae Romanae*, Roma Tarihinin Özeti, (Çev. Çi dem Menzilio lu), Kabalıcı Yay., stanbul.
- Scriptores Historiae Augustae, (HA), *Hadrianus, De Vita Hadriani*, (Çev. Recai Teko lu), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2011
- Hieronymus, *Chronicon*, (urada: http://www.tertullian.org/fathers/jerome_chronicle_03_part_2.htm), (25.06.2012'de alınmı tır.)
- IGR, *Inscriptiones Graecae ad Res Romanas Pertinentes*
- Kemezis, Adam M. 2014, *Greek Narratives of the Roman Empire Under the Severans; Cassius Dio, Philostratus and Herodian*, Cambridge University Press, Cambridge
- Millar, F. 1964, *A Study of Cassius Dio*, Oxford University Press, London
- Philostratus, *Bion Sophiston*, Life of The Sophists, (Tran. Wilmer Wright), London, 1998. (Loeb)
- Swan, P. M. 2004, *The Augustan Succession: An Historical Commentary on Cassius Dio's Roman History Books 55–56 (9 BC-AD 14)*, Oxford University Press, New York